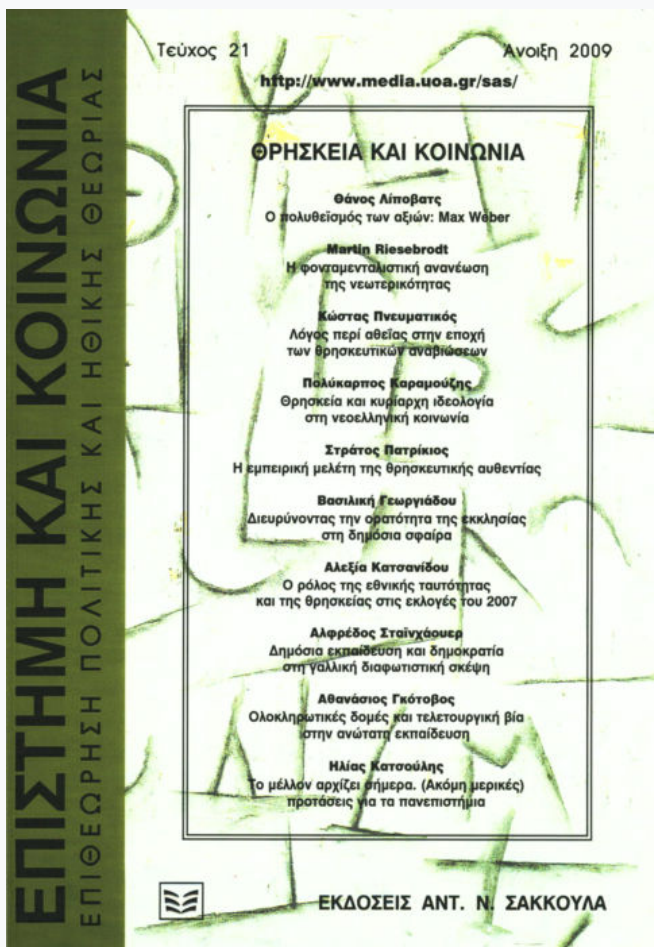

Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 21 (2009)

Θρησκεία και Κοινωνία

Αλέκος Παπαδόπουλος, Τα βήματα τον Έστερναχ, Η Ελλάδα μετά το 2010

Λευτέρης Λαγός

doi: [10.12681/sas.471](https://doi.org/10.12681/sas.471)

Copyright © 2015

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Λαγός Λ. (2015). Αλέκος Παπαδόπουλος, Τα βήματα τον Έστερναχ, Η Ελλάδα μετά το 2010. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 21, 301–306. <https://doi.org/10.12681/sas.471>

λιώσει μια τυπολογία περί φονταμενταλισμού κατ' ουσίαν μόνο με ένα παράδειγμα, ταυτίζοντας δομικά τον επαναστατικό φονταμενταλισμό με το Ισλάμ. Δεν κάνει καμία αναφορά στον προτεσταντικό φονταμενταλισμό των ΗΠΑ στις αρχές του 20^{ου} αιώνα και αποσιωπά το γεγονός ότι και οι 'γραφικές' κοινότητες τύπου Έμις εμπεριέχουν βία και καταναγκασμό, στοιχεία δηλαδή του 'επαναστατικού' φονταμενταλισμού.

Επιπλέον, ο Barvani τεκμηριώνει τις απόψεις του βασιζόμενος σε στερεοτυπικές αντιλήψεις, όπως για παράδειγμα όταν υποστηρίζει την άποψη πως οι μουσουλμάνοι στερούνται περιέργειας. Το ύφος του είναι σχεδόν διδακτικό και όλο το βιβλίο βρίθεται ηθικολογιών και επικλήσεων που στοχεύουν στο συναίσθημα του αναγνώστη, γεγονός που αμαυρώνει την αντικειμενικότητα που ο ίδιος θέλει να προσδώσει στο έργο του. Εκστασιασμένος μας ζητά να ξαναμάθουμε να κάνουμε πόλεμο, γιατί ανάμεσα στον πολιτισμό και τη βαρβαρότητα κανένας διάλογος δεν είναι εφικτός, καλώντας μας να υπερασπιστούμε τις δυτικές αξίες και τη δημοκρατία για το μέλλον των παιδιών μας. Ίσως, όμως, το αίτημα που διατυπώνει προς τον αναγνώστη, να βγει από το δικό του σύστημα σκέψης ώστε να μπορέσει να διεισδύσει σε ένα σύστημα σκέψης ριζικά ξένο, στο τέλος-τέλος να αφορά περισσότερο τον ίδιο τον συγγραφέα των *Φονικών θρησκειών*.

Η ελληνική έκδοση συνοδεύεται από σημειώσεις και επίμετρο του μεταφραστή.

Βασιλική Τσιλιγγίρη

Αλέκος Παπαδόπουλος, *Ta βήματα του Έστερναχ, Η Ελλάδα μετά το 2010*, βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα, 2008, 153 σελ.

Το Έστερναχ είναι μια μικρή πόλη του Λουξεμβούργου από την οποία ξεκίνησε το 698 μ.Χ. ένας βενεδικτίνος ιεραπόστολος για να προσηλυτίσει ολόκληρη την Κεντρική Ευρώπη. Σήμερα, οι κάτοικοι της περιοχής - τιμώντας τον άγιο πλέον Βίλμπροντ-, για να περιγράψουν τη δυσκολία του ανθρώπου να προσεγγίσει την τελική σωτηρία, κινούνται προς την εκκλησία κάνοντας τρία βήματα μπροστά και δύο πίσω. Ανάλογη, κατά τον Αλέκο Παπαδόπουλο, είναι η πορεία της χώρας σήμερα.

Μετά την ένταξη της Ελλάδας στην ΟΝΕ, δεν έγιναν τα απαραίτητα βήματα για την περαιτέρω ανάπτυξη της χώρας με αποτέλεσμα σήμερα να

μοιάζει καθηλωμένη. Το διακύβευμα της επόμενης δεκαετίας είναι σαφές: ή λαμβάνουν χώρα οι απαραίτητες μεταρρυθμίσεις σε όλα τα επίπεδα του δημόσιου βίου και η χώρα εισέρχεται σε νέα αναπτυξιακή πορεία ή επιλέγεται ο δρόμος της αδράνειας και οδηγείται σε περιθωριοποίηση. Η σημερινή κρίση είναι εν πολλοίς απότοκη της πολιτισμικής παρακμής. Υπάρχουν, ωστόσο, κοινωνικές δυνάμεις οι οποίες επιθυμούν την πραγμάτωση του οράματος του εκσυγχρονισμού. Βασική προϋπόθεση είναι η υπερπήδηση των ατομικών επιδιώξεων και η θέσπιση συλλογικών στόχων.

Στο πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου, ο συγγραφέας παρουσιάζει το *ελληνικό πολιτικό πρόβλημα*. Μετά τη γόνιμη περίοδο 1994-2000, η χώρα εισήλθε εκ νέου σε φάση στασιμότητας, αφού δεν επήλθε ποτέ η απαραίτητη δεύτερη γενιά μεταρρυθμίσεων. Οι δυνάμεις που είχαν συνταχθεί με το ΠΑΣΟΚ το εγκατέλειψαν πολιτικά στις εκλογές του 2004 και η ανάδειξη στην εξουσία της Δεξιάς (ο συγγραφέας θεωρεί ευφυολόγημα τον όρο 'μεσαιός χώρος') επέτεινε τα ήδη υπάρχοντα προβλήματα -ανεργία, επιχειρηματικότητα, δημόσια οικονομικά, παιδεία, υγεία, περιβάλλον- με κυρίαρχο στοιχείο την πλήρη επικράτηση της κομματικής ιδιοτέλειας.

Πλάι σε κάθε θεσμό λειτουργεί και ο αντίστοιχος παραθεσμός (οικονομία-παραοικονομία, πολιτική-παραπολιτική, διοίκηση-παραδιοίκηση) ενώ δεν υπάρχει ένας διαμορφωμένος αξιακός κώδικας. Η πολιτισμική υποκουλτούρα που κυριαρχεί συνδέεται με την προβληματική λειτουργία των θεσμών και αποτυπώνεται ανάγλυφα στην αστική τάξη η οποία συμπεριφέρεται ως 'λούμπεν με λεφτά'. Η ανάληψη θέσεων εξουσίας από εκπροσώπους της 'κομματικής νομενκλατούρας' θέτει σε ακόμη μεγαλύτερη κρίση τους θεσμούς.

Οι *προσανατολισμοί στη δεκαετία* (το δεύτερο κεφάλαιο) υπαγορεύονται από τις τεχνολογικές και οικονομικές εξελίξεις του περασμένου αιώνα. Το ρεύμα παγκοσμιοποίησης που επικράτησε σε οικονομικό -και όχι μόνο- επίπεδο συνέβαλε στην οργάνωση φιλελεύθερων δημοκρατιών στις βιομηχανικές κοινωνίες επάνω στη βάση του οικονομικού ανταγωνισμού σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Ο Παπαδόπουλος πρεσβεύει ότι η 'σοσιαλδημοκρατία' μπορεί να συνδυάσει το αίτημα για οικονομικό ανταγωνισμό και κοινωνική συνοχή, όπως αποδεικνύεται από το παράδειγμα των σκανδιναβικών χωρών. Σε εθνικό επίπεδο, το ΠΑΣΟΚ έχοντας την εμπειρία της διακυβέρνησης της χώρας πρέπει να αντιμετωπίσει τις νέες προκλήσεις,

στηριζόμενο πρωτίτως στην αναγκαία ριζική θεσμική ανανέωση της χώρας η οποία πρέπει να συνοδεύεται από στροφή του βλέμματος στην Ευρώπη.

Για να υπάρξει ουσιαστικός εκσυγχρονισμός απαιτείται να κυριαρχούν φιλελεύθερες ιδέες όχι μόνο σε οικονομικό αλλά και σε πολιτικό επίπεδο. Αυτό που χρειάζεται η χώρα είναι μια φυγή προς τα εμπρός στην οποία θα συμμετέχει το σύνολο των πολιτικών δυνάμεων, προεξάρχουσας της 'δημοκρατικής παράταξης'. Η παράδοση και η ιδιαιτερότητα της ταυτότητας της Ελλάδας, σε συνδυασμό με τη βαλκανική φύση της, μπορούν να συμβάλουν στο εγχείρημα αυτό.

Σε διεθνές επίπεδο, τρία είναι τα βασικά ερωτήματα: α) θα παραμείνει ο κόσμος μονοπολικός με κυρίαρχες τις ΗΠΑ; β) θα συνεχιστεί η καταστροφική ανθρώπινη παρέμβαση στη φύση; γ) θα εξακολουθήσουν οι πολεμικές συγκρούσεις και οι ανισότητες που δημιουργούν μεταναστευτικά ρεύματα; Κρίσιμη παράμετρος είναι η παρούσα οικονομική κρίση η οποία, όταν εκδηλωθεί στην πραγματική οικονομία, θα πυροδοτήσει συζητήσεις για το ποιο σύστημα οικονομίας πρέπει να εφαρμόζεται. Η λύση απέναντι στην κρίση πρέπει να αναζητηθεί σε υπερεθνικό επίπεδο με ζητούμενο τη ρύθμιση της αγοράς και όχι την κατάργησή της. Σε κάθε περίπτωση, δεν πρέπει να συγχέεται (κάτι που κάνει η ελληνική παραδοσιακή Αριστερά) ο νεοφιλελευθερισμός με τον καπιταλισμό, πολύ περισσότερο να θεωρείται η παγκοσμιοποίηση αποτέλεσμα του νεοφιλελευθερισμού (εξάλλου ο Marx αλλά και ο Lenin είχαν αναφερθεί σε αυτή).

Το επόμενο τμήμα του βιβλίου είναι αφιερωμένο στο *σύγχρονο δημοκρατικό κράτος* (τρίτο κεφάλαιο). Ολοένα και περισσότερες αποφάσεις λαμβάνονται πλέον σε υπερεθνικό επίπεδο με κύριο πρόβλημα τη δημοκρατική νομιμοποίησή τους. Οι πολίτες, ωστόσο, επιθυμούν οι αποφάσεις που επηρεάζουν την καθημερινότητα τους να λαμβάνονται εγγύτερα σε αυτούς. Αυτές ακριβώς τις αντίρροπες τάσεις πρέπει να συνδυάσει το σύγχρονο εθνικό κράτος, το οποίο ενσωματώνει νέες αρχές, όπως η αποτελεσματικότητα, η ανταποδοτικότητα και η ανταπόκριση, και 'προσδιορίζεται πλέον με όρους προσφοράς προς την κοινωνία'.

Ο συγγραφέας θεωρεί ότι οι δήμοι της χώρας δεν πρέπει να υπερβαίνουν τους 524 και οι περιφέρειες τις 6. Οι περιφέρειες πρέπει να αποτελούν τον δεύτερο βαθμό αυτοδιοίκησης και οι περιφερειάρχες να εκλέγονται

απευθείας από τους πολίτες. Η κεντρική εξουσία πρέπει να διατηρήσει αρμοδιότητες που σχετίζονται με τα δημόσια οικονομικά, την εξωτερική πολιτική και την ασφάλεια της χώρας, τη δικαιοσύνη, την παιδεία, την υγεία, τον τουρισμό, τη νομοθετική πρωτοβουλία αλλά να απεμπολήσει κάθε αρμοδιότητα που σχετίζεται με συναλλαγές με τον πολίτη. Αντίστοιχα, τα υπουργεία θα διατηρήσουν ολιγάριθμο προσωπικό του οποίου το 80% θα είναι επιστημονικό ενώ το 20% διοικητικό. Το ζητούμενο δεν είναι απλώς η συνένωση δήμων ή περιφερειών αλλά η εφαρμογή ενός ευρύτερου πλαισίου ανάπτυξης με κινητήριο μοχλό την αποκέντρωση.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την πορεία της νέας δεκαετίας είναι η απαλλαγή από τη 'δημοκρατικότητα' της αδράνειας του πολιτικού συστήματος και ειδικότερα από τις πελατειακές σχέσεις. Με την εμπειρία που έχει αποκομίσει από τη θητεία του ως υπουργός, ο συγγραφέας προτείνει τα εξής μέτρα: α) Τα υπουργεία να μην ξεπερνούν τα δεκατέσσερα. Οι υπουργοί να είναι κοινοβουλευτικοί ή εξωκοινοβουλευτικοί αλλά οι υφυπουργοί να μην είναι βουλευτές και να εκλέγονται από αρμόδια επιτροπή της Βουλής. Ταυτόχρονα, να καταργηθούν οι θέσεις συμβούλων και συνεργατών των υπουργών, αφού το έργο τους θα επιτελείται από το επιστημονικό προσωπικό των υπουργείων β) εξασφάλιση πολιτικής και δημοσιονομικής σταθερότητας μέσω της υιοθέτησης αντίστοιχης διάταξης του οσονομικού συντάγματος, σύμφωνα με την οποία η κυβέρνηση που προκύπτει μετά την διεξαγωγή -για οποιονδήποτε λόγο- πρόωρων εκλογών έχει θητεία μόνο μέχρι τις κανονικές εκλογές, μέχρι δηλαδή τη λήξη της τετραετίας που εκκινεί από τις προγραμματισμένες εκλογές και γ) καθιέρωση μονοεδρικών περιφερειών προκειμένου να επιλέγονται αξιοκρατικά ως υποψήφιοι πρόσωπα που γνωρίζουν τις τοπικές ανάγκες και απολαμβάνουν της εμπιστοσύνης της τοπικής κοινωνίας.

Εν συνεχεία, ο συγγραφέας εξετάζει το ελληνικό οικονομικό ζήτημα (τέταρτο κεφάλαιο). Διεθνείς οργανισμοί επισημαίνουν ότι θεμελιώδεις δείκτες της ελληνικής οικονομίας (έλλειμμα, πληθωρισμός, ξένες επενδύσεις) δείχνουν πως η κατάσταση επιδεινώνεται. Αυτό που χρειάζεται η χώρα είναι ένας νέος οικονομικός σχεδιασμός που δεν θα στηρίζεται στον κρατισμό αλλά στην παραγωγικότητα και την ανταγωνιστικότητα. Πρέπει να ανασυνταχθεί ο παραγωγικός ιστός της χώρας, να εξασφαλιστούν ξένες επενδύσεις και να αναδιαρθρωθούν ριζικά οι δημόσιοι οργανισμοί μέσω

της 'δημιουργικής καταστροφής', όρου που εισήγαγε ο Joseph Schumpeter (1934).

Στο τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου, στο επίκεντρο των σκέψεων του συγγραφέα βρίσκεται το *σύγχρονο κοινωνικό κράτος*. Μέχρι σήμερα σε ευρωπαϊκό επίπεδο η κοινωνική αλληλεγγύη εκφράζεται από εξωκρατικούς θεσμούς, όπως οι μη κυβερνητικές οργανώσεις, η οικογένεια, η εκκλησία. Όπως επισημαίνει, σήμερα πρέπει να ενισχυθεί η κοινωνική αλληλεγγύη μέσα από τους κρατικούς μηχανισμούς, την κοινωνία των πολιτών αλλά και τους ευρωπαϊκούς θεσμούς. Το σύγχρονο κοινωνικό κράτος εξασφαλίζει καθολικότητα (δηλαδή αναπλήρωση των κενών που αφήνει η αγορά) αλλά και επιλεκτικότητα (όπου χρειάζονται ειδικές μορφές προστασίας), τα κοινωνικά δικαιώματα, το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα, την πλήρη απασχόληση αλλά και την ευελιξία.

Τέλος, ο συγγραφέας, εμφορούμενος από την εμπειρία του στο υπουργείο Υγείας, θεωρεί ότι η απαιτούμενη μεταρρύθμιση του ΕΣΥ πρέπει να κινηθεί σε τρεις άξονες: α) την ισότιμη κάλυψη των αναγκών υγείας όλων των πολιτών β) την αντιμετώπισή του ως γιγαντιαίας δημόσιας οικονομικής δραστηριότητας, στην οποία πρέπει να εφαρμόζονται αυστηροί ελεγκτικοί μηχανισμοί και γ) την αξιοποίηση του κεφαλαίου του ΕΣΥ προκειμένου να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα και η αυτοχρηματοδότησή του.

Παρά το γεγονός ότι ο Παπαδόπουλος δεν περιγράφει με σαφήνεια τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να εφαρμοστούν αξιόπιστα οι πολιτικές που προτείνει (δεν πρέπει να λησμονείται το γεγονός ότι το *implementation gap* είναι βασικό πρόβλημα της ελληνικής δημόσιας πολιτικής), ορθά τονίζει την ανάγκη της θεσμικής αναδιάρθρωσης της χώρας σε όλα τα επίπεδα. Είναι σημαντικό ότι αναγνωρίζει την αναγκαιότητα λήψης ριζοσπαστικών αποφάσεων που θα ανατρέψουν κατεστημένα συμφέροντα και αντιλήψεις αλλά και το γεγονός ότι συνδέει τη σημερινή πολύπλευρη κρίση της χώρας με τη σοβούσα πολιτιστική παρακμή. Σε κάθε περίπτωση, ο συγγραφέας σωστά θεωρεί την επόμενη δεκαετία ως το χρονικό σημείο στο οποίο πρέπει να ληφθούν καίριες πολιτικές αποφάσεις για τη μελλοντική πορεία της χώρας.

Παραμένει, ωστόσο, αμφίβολο κατά πόσον οι λύσεις μπορούν να προέλθουν από τη σοσιαλδημοκρατία, η οποία διέρχεται ακόμη περίοδο κρίσης σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η επίκληση της επιτυχίας της σκανδιναβικής

σοσιαλδημοκρατίας δεν συνοδεύεται από προτάσεις για τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσε αυτή να εφαρμοστεί στα ελληνικά δεδομένα. Η απόπειρα επίλυσης προβλημάτων με επικεφαλής κυβερνήσεις που συμμετείχαν στη δημιουργία τους είναι εγχείρημα του οποίου η ευόδωση είναι αμφίβολη.

Λευτέρης Λαγός